

וגם להרויח בה שיגדל ממונך — אוכל פירות, ולו [גירסת יעב"ץ ורש"ש] שכר.

הלוה לחבירך מעות לעשות בהן עסק, ותקח במשכון את שדהו, ותאכל פירותיה תמורת ניכוי סכום מועט מההלואה [שאין בכך חשש ריבית, כיון שזוהי "משכנתא דסורא" המותרת, כמבואר בבבא מציעא סז ב], ובאופן הזה יש למלוה ריוח גדול, שאוכל פירות בזול, וגם מצוה היא, שיש ללוה שכר [רווח], בכך שהוא מרויח בעסקיו על ידי המעות שהלוהו.

ה. מצוה וגוף טהור — נושא אשה, ולו בנים. שגם מקיים מצות פריה ורבייה, וגם גופו טהור מטומאה הבאה על ידי אונס.

ארבעה דברים צוה רבינו הקדוש את בניו.

א. אל תדור בשכנציב [שם מקום] משום דליצני הו, ומשכו לך בליצנותא. שמא תמשך אחריהם להתלוץץ כמותם.

ב. ואל תשב על מטת ארמית.

וכמה דיעות נאמרו בביאור הדברים:

איכא דאמרי: דלא תיגני שלא תשכב לישון בלא קרית שמע, (1) שזה מנהג הארמאין.

ב. וכשאתה מלמד את בנך, למדהו בספר מוגה.

ומבארת הגמרא: מאי היא?

אמר רבא, ואיתמא רב משרשיא: בחדתא, כשהתינוק מתחיל ללמוד, שאז צריך להקפיד ביותר שלא ילמד בספר שאינו מוגה, כי שבשתא, כיון דעל, על! שקשה להוציא מהתינוק טעות שהשתרשה בו.

ג. לא תבשל בקדירה שבישל בה חבירך.

מאי ניהו? לא תישא גרושה בחיי בעלה.

דאמר מר: גרוש שנשא גרושה, ארבע דעות במטה בשעת תשמיש. שכל אחד בלבו גם על בן זוגו הראשון. ואמרו חכמים שלא ישמש אדם עם אשתו ויתן עינו באשה אחרת, כי אז הבנים הם קרובים לממזרים.

ואי בעית אימא: אפילו באלמנה לא ישאנה.

יב-ב לפי שאין כל אצבעות [אבר תשמיש] שוות,

ומתוך שאין תשמישו של זה נוח לה כשל ראשון, תזלזל בו ותשנא אותו.

ד. מצוה וגוף גדול, אם תרצה לעשות מצוה

אדם שמתפלל ביחידות, לא יתפלל בארמית, לפי שהמלאכים אינם רוצים להביא את השפה הזו לפני הקב"ה, ולכן בקריאת שמע שעל המיטה שהיא ביחיד, ועוד, שמתפללים בה שישמרוהו המלאכים מהמזיקים, כפי שאומרים "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך", משום כך אמר רבי אל תשב על מיטת ארמית, והכוונה שלא יקרא קריאת שמע על המיטה בארמית, שזה נחשב כאילו לא קרא.

1. המהרש"א במסכת ברכות [ח ב] שואל, מדוע הזהיר רבינו הקדוש שלא יישנו לפני שקוראים קריאת שמע, ומדוע לא הזהיר אותם על כל המצוות, שישמרו לעשותם כדי שלא יהיו כארמאים. וגם קשה מדוע דוקא במצוה זו דימה אותו רבינו הקדוש לארמי? ומתרץ המהרש"א, שבקריאת שמע של ערבית, הדין הוא שאפשר לקרותה בכל לשון ושפה שמכיר, וכמו־כן תפילה בציבור מותר להתפלל בכל לשון. אבל

וביומי ניסן, שאז הצמחים עולים ודעתו זחוחה עליו ונוגח.

תני רב אושעיא: מרחיקין משור תב, חמשים אמה. משור מועד, כמלא עיניו.

תנא משמיה דרבי מאיר: ריש תורא בדיקולא, כשהשור ראשו נתון בתוך הסל שאוכל בו, כלומר, אפילו כשהוא טרוד באכילתו, סק לאיגרא, עלה לגג, ושדי דרגא מתותך סלק את הסולם מתחתך, שמא יעלה אחרך.

אמר רב: ניהא דתורא, לחש שאומרים על השור שלא יגחנו [פירוש אחר, גערה שגוערים בשור להבריחו מעליו, או כדי שיעשה מלאכה. רשב"ם]: הן הן.

ניהא דאריה, זה זה.

ניהא דנמלא, דא דא.

ניהא דארבא ספינה, הילני היא הילא והילוק הוליא⁽⁴⁾ [לפירש"י היינו לחש. ולפי

ואיכא דאמרי: דלא תינשב שלא תשא אשה גיורתא.⁽²⁾ כי [סנהדרין צו א] הגר עד עשרה דורות אין לבזות גוי בפניו, שעדיין מרגיש עצמו קרוב אליו.

ואיכא דאמרי: ארמאית ממש. שלא תשב על מטה של גוייה, ומשום מעשה דרב פפא, שגוייה אחת היתה חייבת לו כסף, והיה נכנס אליה יום יום לגבות את חובו. יום אחד חנקה את בנה והניחה אותו על המטה, וכשנכנס רב פפא אמרה לו שיישב על אותה מטה עד שתביא את הכסף. וכשחזרה, אמרה לו: אתה הרגת את בני! ונאלץ רב פפא לברוח מן המדינה בשל כך.

ג. ואל תבריה עצמך מן המכס, דילמא משכחו לך,⁽³⁾ יתפשוך, ושקלי מינך כל דאית לך, יטלו ממך כל אשר לך.

ד. ואל תעמוד בפני השור בשעה שעולה מן האגם, מפני שהשטן מרקד בין קרניו, כלומר, שהוא משוגע אז.

אמר רבי שמואל: דוקא בשור שחור

שיזהרו מכך מפני שעד עשרה דורות אסור לבזות גוי בפניו.

3. ואף על פי שבלי זה אסור להבריח מן המכס כי "דינא דמלכותא דינא", כפי שנפסק בגמרא בבא קמא [יג א], אלא פה מדובר במוכס שאין לו קצבה, שלוקח כפי שעולה בדעתו ולא כפי מה שציוה המלך, ובזה אין דינא דמלכותא דינא, ובכל זאת הזהירים רבי שלא יבריחו, מפני שעתיד להפסיד את כל מה שיש לו.

4. המשך חכמה [שמות יב, כא] מבאר שכתוב פה חילוק יסודי בין כוחות נפש האדם לנפש

2. המאמר הזה מובא גם במסכת ברכות בשם רבא. והקשה השואל ומשיב, שברש"י בחולין קלג א מבואר שרבא היה כהן, ואם כן, בניו אסורים לשאת גיורת מעיקר הדין, שכהן אסור לישא גיורת. ומתוך המהרש"ם, שרש"י במסכת ראש השנה [יח א] אומר שרק אמא שלו היתה כהנת, אבל מצד אביו לא היה כהן. ועוד אפשר לתרץ, שהרשב"ם הסביר הטעם מדוע לא לשאת גיורת מפני שגר עד עשרה דורות אסור לבזות גוי בפניו, ודבר זה שייך גם בדור שני ושלישי של גרים, וכגון שאשה התגיירה והתחתנה עם יהודי ונולדה להם בת, ובת זו מותרת להנשא לכהן. ועל זה בא רבא ואמר,

הנך בינים, חוזרות, והן אוכלות בבשרו, וקשין לדבר אחר [צרת].⁽⁵⁾

אמר רב פפא: ביתא דאית ביה שונרא חתול, לא ניעול בה איניש בלא מסני לא יכנס לשם ללא נעליים.

מאי טעמא? משום דשונרא קטיל לחיזיא ואכיל ליה, החתול הורג את הנחש ואוכלו.

ואית ביה בחיזיא גרמי קטיני ולפעמים יש בנחש עצמות קטנות, ואי יתיב לה גרמא דחיזיא אכרעיה, אם תיכנס ברגלו עצם מהנחש לא נפיק, אינו יוצא, ואסתבן ליה. וזה מסכן אותו.

איכא דאמרי: ביתא דלית ביה שונרא, לא ניעול ביה איניש בהכרא בחושך.

מאי טעמא? דילמא מיכריך ביה חזיא, שמא יכרך עליו נחש, ולא ידע, ומסתבן. אבל בבית שיש חתול הוא הורג את הנחשים.

שלשה דברים צוה רבי ישמעאל ברכי יוסי את רבי.

א. אל תעש מום בעצמך.

הרשב"ם הוא קול לעורר את האנשים המושכים את הספינה בחבל כדי להכניסה לנהר].

אמר אבוי: עור, דג, וכוס, המין, וביצים, וכנים לבנים, כולן קשין לדבר אחר [צרת].

ומבאר הגמרא: עור, מאן דגני אמשכא דצלא, שישן על עור בבית העבדנים, קודם שתגמר מלאכת עבודו.

דג, שיבוטא שאוכל דג שיבוטא ביומי ניסן. כוס, שאוכל שיורי "כסא דהרסנא".

[מין מאכל עשוי מדגים קטנים]

המין, חמימי דחמימי משדרו עילויה שרגיל לשפוך על עצמו מים חמים מאד.

ביצים, מאן המדרך אקליפום שדורך על קליפות ביצה.

בינים לבנים, מאן דמחזור לבושיה מכבס בגדיו ולא נטיר ליה תמניא יומי לא המתין שמונה ימים משהפשיטן עד שכבסן [פירוש אחר לא המתין שמונה ימים משכבסן עד שלבשן. רשב"ם], והדר לבוש לה, בריין

התאווה. אבל כשצריך לישר את הדעות שבאדם, החלק האלוקי שבאדם, בזה צריך להתחכם ולטעון טענות מטענות שונות, כדי לקבוע את הדברים בצורה נכונה בדעתו.

5. כתב בספר שמירת הגוף והנפש סימן עג אות ג, שכיום אין נזהרים בזה, והטעם שהכיכוס שלנו מבער את הכנים כליל ואין חשש שיחזרו. אולם בספר טעמא דקרא בהנהגות החזון איש מביא שהחזון איש היה מקפיד להמתין ח' ימים

הבהמה. שבבהמה צריך לחזור על אותה מילה כמה פעמים עד שקולטת אותה הבהמה, ואילו לגבי אדם צריך לומר מילים שונות. והגלמד מזה, שכאשר מתעורר אצל האדם אחד מהרצונות הבהמיים, שמתאווה לדבר עבירה מצד התאווה, ילחם נגד הרצון הזה וישברנו על ידי שיחזור על מאמר חז"ל העוסק בגנות התאווה, כגון "הקנאה והתאווה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם", וכך יחזור וישנן לעצמו בהתרגשות פעמים רבות, ועל ידי זה תבטל

ימי הנידה, מיד בלילה, אור ליום השמיני, אפילו אם ראתה דם במשך כל שבעה ימים הימים, עד סמוך לשקיעת החמה של היום השביעי. ובכל זאת, גם אז היה ענין להחמיר ולא להיזקק לאשה בליל שמיני, לאחר טבילתה, הוֹאֵיל והוחזק ביום השביעי "מעין פתוח", שגם היום עד לפני השקיעה עדיין ראתה דם, לכן, יש להחמיר ולחשוש דילמא מִשְׁכַּח זִיבָה, שמא תמשיך לראות דם בלילה שלאחר היום השביעי, שהוא זמן הראוי לזיבה, על אף שפסקה מלראות דם לפני שקיעת החמה. ולכן יש להמתין ולהוכיח שלא ראתה דם גם אור ליום השמיני, ואז היא מותרת לבעלה ללא חשש.

שלושה דברים צוה רבי יוסי ברבי יהודה את רבי: (מק"ש סימן)

א. אל תצא יחידי בלילה.

ב. ואל תעמוד בפני הנר ערום.

ג. ואל תכנס למרחץ חדש, שמא תפחת, תתמוטט קרקעית המרחץ, ותיפול לתוך החלל המלא מים ורתחים שמתחת.

ומבאר הגמרא: **עד כמה נחשב המרחץ ל"חדש"?**

אמר רבי יהושע בן לוי: עד שנים עשר חדש.

מאי היא? לא תיהוי לך דינא בהרי תלתא, שלא יהא לך דין ודברים עם שלשה אנשים, שמא מתוך שנאתם יעשו עליך קנוניא, **דחד הוי בעל דינך,** ותרי מהם יהיו פהרי עדים נגדך. ואחר כך יחלקו הכסף ביניהם.

ב. ואל תעמוד על המקח לבדוק בשעה שאין לך דמים לקנות המקח, לפי שאתה מפסיד⁽⁶⁾ למוכר בכך, שהרי אדם אחר לא יקננו, מאחר והוא רואה שאתה מהפך ומחזר לקנותו.

ג. **אשתך טבלה, אל תזקק לה לילה הראשונה.**

אמר רב: ודין זה הוא דוקא ב"נדה דאורייתא". שמדין תורה אשה שרואה דם בזמן הראוי להיות נדה, אפילו ראתה את הדם במשך שבעה ימים רצופים, אם פסקה ביום השביעי לפני השקיעה, יכולה היא לטבול מיד בלילה, והיא טהורה.

וחכמים החמירו, שאפילו אם לא ראתה אלא פעם אחת טפת דם, ואפילו קטנה כחרדל, צריכה לישב שבעה ימים נקיים כדין "זבה", ומתחילה את ספירתם של שבעת הימים הנקיים למחרת היום שפסקה לראות בו דם, ורק לאחר שבעת הימים הנקיים היא טובלת, ונטהרת.

אך בזמן שהיו נוהגים לפי דין תורה, היה מותר לה לטבול מן התורה עם סיום שבעת

שיש בזה איסור אונאה ואסור מן התורה. ואפשר לומר שכאן מדובר שהודיע למוכר שאין לו כסף ואינו מתכוין לקנות, ולכן מצד אונאה, אין חשש. אבל גורם לו נזק שבינתיים לא יבואו לקוחות אחרים.

אחר הכיבוס, ורק בשעת הדחק, כשלא היו לו בגדים אחרים לשבת, היה לובשם לפני שעברו שמונה ימים.

6. המהרש"א מקשה, שכאן משמע שזו רק הנהגה טובה, ואילו בבבא מציעא [נח ב] מבואר

והא דאמרן ואל תעמוד בפני הנר ערום, טעמו הוא משום דתניא: העומד בפני הנר ערום הוא נכפה, חולה במחלת הנפילה. (7)

והמשמש מטתו לאור הנר, הויין לו בנים נכפין.

תנו רבנן: המשמש מטתו על מטה שתינוק ישן עליה, אותו תינוק נכפה.

ולא אמרן אלא דלא הוי בר שתא, שהוא פחות מבן שנה. אבל הוי בר שתא, לית לן בה.

ולא אמרן אלא דגני להדי ברעיה, שהתינוק ישן לצד הרגלים. אבל גני להדי רישיה, אם שוכב לצד ראשו, לית לן בה.

ולא אמרן אלא דלא מנח ידיה עילויה, שלא הניח ידיו עליו. אבל מנח ידיה עילויה, לית לן בה.

וזה שאמרנו אל תצא יחידי בלילה, טעמו משום דתניא: לא יצא יחידי בלילה, לא בלילי רביעיות, ולא בלילי שבתות, מפני שאגרת בת מחלת [שם שידה], היא ושמונה עשרה רבוא של מלאכי חבלה, יוצאין, וכל אחד ואחד יש לו רשות לחבל בפני עצמו.

מעיקרא, הווי שביחי כולי יומא, בכל יום. זמנא חדא, פעם אחת, פגעה השידה ברבי

חנינא בן דוסא.

אמרה ליה: אי לא דמכרזן עלך ברקיע: "הזהרו בחנינא ובתורתו!" — סכנתך, הייתי מזיקה אותך.

אמר לה רבי חנינא בן דוסא: אי חשיבנא ברקיע, אם באמת אני חשוב בשמים, גוזר אני עליך שלא תעבורי ביישוב לעולם!

אמרה ליה: במטותא מינד, בבקשה ממך, שבק לי רווחא פורתא, השאר לי זמן מועט שבו אוכל לעבור ביישוב.

שבק לה לילי שבתות ולילי רביעיות.

ותו חדא זמנא פגעה ביה אותה השידה כאביי.

אמרה ליה: אי לא דמכרזי עלך ברקיע: "הזהרו בנחמני ובתורתו!", הוה סכנתך.

שמו של אביי היה "נחמני". אלא, לפי שגידלו רבו [רבה בר נחמני], לא רצה רבה בר נחמני לקוראו בשמו "נחמני", שהוא גם שם אביו, ולכן קראו "אביי".

אמר לה אביי: אי חשיבנא ברקיע, גוזרני עלייכי שלא תעבורי ביישוב לעולם!

והוינן בה: הא קא חזינן דעברי?

לגדולים. והרמ"א מוסיף, שגם קטנים צריכים להזהר בפני נרות שבת משום כבוד המצוה. וכף החיים מתרץ שהסכנה היא רק אם הוא ערום לגמרי. והרמ"א הוסיף, שמפני כבוד הנרות צריך להזהר אפילו אם התינוק ערום רק במקצת.

7. הרמ"א פוסק באורח חיים סימן ער"ה סעיף י"ב שצריך לכסות את הילדים הקטנים שלא יהיו ערומים לפני נרות שבת משום שיש בזה ביזוי למצוה. והקשו האחרונים, שהרי יש בזה גם סכנה כמבואר כאן. ותירץ האליהו רבה, שהסכנה האמורה בגמרא היא רק ביחס